

Сташенко О. С.,

Академія пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля МНС України

ПОЕТИКА ФЕМІНІСТИЧНОГО ДИСКУРСУ В РОМАНАХ І. РОЗДОБУДЬКО “ОСТАННІЙ ДІАМАНТ МІЛЕДІ” І Е. МАКЛАФЛІН ТА Н. КРАУС “ЩОДЕННИКИ НЯНІ” (КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ)

У статті проводиться компаративний аналіз поетики феміністичного дискурсу в романах І. Роздобудько “Останній діамант міледі” і Е. МакЛафлін та Н. Краус “Щоденник няні” на їх нарративному і тематично-проблемному рівнях. На підставі порівняльного аналізу текстів творів робиться висновок про те, що, незважаючи на приналежність романів до жанру масової літератури, письменниці звертаються до актуальної проблематики сьогодення, яка стосується жіночих проблем в сучасному українському і американському суспільствах, а саме: що означає бути “сильною жінкою”, сприйняття жінки чоловіком лише як сексуального об’єкту, проблеми жінки сімейного характеру, “фемінізованого” типу чоловіка.

Ключові слова: поетика, проблематика, феміністичний дискурс, масова література, роман, компаративний аналіз.

В статті проводиться компаративний аналіз поетики феміністичного дискурсу в романах І. Роздобудько “Последний бриллиант миледи” і Е. МакЛафлін та Н. Краус “Дневник няни” на їх нарративному і тематично-проблемному рівнях. На основі порівняльного аналізу текстів произведений робиться висновок про те, що, незважаючи на приналежність романів до жанру масової літератури, письменниці звертаються до актуальної проблематики сьогодення, яка стосується жіночих проблем в сучасному українському і американському суспільствах, а саме: що означає бути “сильною жінкою”, сприйняття жінки чоловіком лише як сексуального об’єкту, проблеми жінки сімейного характеру, “фемінізованого” типу чоловіка.

Ключевые слова: поэтика, проблематика, феминистический дискурс, массовая литература, роман, компаративный анализ.

The article deals with the comparative analysis of poetics of feminist discourse in the novels of I. Rozdobudko “The Last Diamond of Milady” and E. McLaughlin and Nicola Kraus’s “The Nanny Diaries” at their narrative and thematic-problematic levels. Based on the comparative analysis of the texts the following conclusions can be drawn: despite belonging to the novel genre of popular literature, writers refer to the actual problems of today, which related to women’s issues in modern Ukrainian and American society, namely: what it means to be “strong woman”, perception of women by men only as sexual objects, the problems of family matters, “feminised” type of a man.

Keywords: poetry, problematic, feminist discourse, popular literature, novel, comparative analysis.

У сучасному світі значна увага приділяється феміністичній проблематиці, але недостатньо уваги присвячено її відображенню в літературі з точки зору компаративістики. Це набуває особливо важливого значення при врахуванні того факту, що сучасний світ переживає активну фазу взаємної ідейної та культурної інтеграції. Серед сучасних авторів, які належать до феміністичної літератури, особливо вирізняються поетати І. Роздобудько і Е. МакЛафлін та Н. Краус. Водночас компаративістичний аналіз творів відомих письменниць сучасності І. Роздобудько і Е. МакЛафлін та Н. Краус є показовим та знаковим із метою виявлення спільних й відмінних типологічних структур у творах "Останній діамант міледі" і "Щоденники няні". Порівняльний аналіз зазначених творів української та американських письменниць надасть змогу з'ясувати можливі впливи або взаємовпливи феміністичної ідеології на літературні процеси сучасності, зокрема у сфері жіночого письменства в Україні та США. Типологічне вивчення літературних явищ у компаративістському аспекті дозволить виокремити структурні властивості творів та окреслити системні подібності та відмінності, що надасть подальший поштовх для поглибленого вивчення феміністичної проблематики в літературі.

Об'єктом дослідження цієї статті є компаративний аналіз поезики творів І. Роздобудько "Останній діамант міледі" і Е. МакЛафлін та Н. Краус "Щоденники няні" із виявленням феміністичного дискурсу на їх наративному і тематично-проблематичному рівнях. Водночас мета статті полягає у компаративному дослідженні поезики феміністичного дискурсу у зазначених вище романах письменниць.

За допомогою методики паралельного зіставлення та герменевтичного аналізу можливе проведення порівняльного дослідження у літературних творах І. Роздобудько "Останній діамант міледі" і Е. МакЛафлін та Н. Краус "Щоденники няні" із виявленням низки різнорідних літературних явищ у цих творах для виокремлення контекстуальних аналогій і контрастів.

Сьогодні фемінізм знайшов своє виявлення в усіх галузях гуманітарних наук, але саме в художній літературі він активно запроваджує і поширює своїх ідей і настрої, які вже впродовж двадцяти років активно впливають на суспільну свідомість [6, 154]. Значна увага приділяється проблемам феміністичного дискурсу в літературі, які привернули увагу багатьох науковців як в Україні і США, так і в інших країнах світу (Н. Зборовська, Є. Кононенко, О. Забужко, В. Агеєва, І. Жерьобкіна, Т. Гундорова, О. Кісь, Н. Вульф, К. Міллет, Г. Еріксон, А. Джонс, В. Вульф, Е. Шовалтер та інші). Враховуючи актуальність феміністичної тематики у масовій українській і американській літературі, слід зазначити, що одними з найуспішніших і найвідоміших сучасних письменниць в Україні і США, які працюють в жанрі масової літератури, є І. Роздобудько і Е. МакЛафлін та Н. Краус.

Проза авторок викликає зацікавлення насамперед тим, що, окрім цікавого пригодницького сюжету, вона має великий тематичний обсяг.

Унікальність роману І. Роздобудько “Останній діамант міледі” полягає в тому, що в ньому авторка вміло інтерпретувала пригоди героїнь О. Дюма, описуючи їх у формі сюжетної та часопросторової подорожі. Мотив пригод виступає у домінуючій ролі у творі, в якому І.Роздобудько використала формулу-конструкт “поетика усеможливих пригод” [2, с. 45]. Жанна, нащадок відомої міледі з роману А.Дюма, вирішила помститися чоловічий четвірці (Жан Дартгов, Семен Атонесов, Вадим Портянко, Ярик Араменко) за те, що вони викрали рукописи її чоловіка Макса. Але її план зазнає поразки і місце ангела-помсти займає сестра Жанни Влада.

На відміну від І. Роздобудько, яка у своєму романі “Останній діамант міледі” використовує пригодницький жанр [7, с. 426] або, якщо бути точнішим, полеміко-пригодницький [2, с. 45], американські письменниці, на думку багатьох дослідників і літературних критиків (Д. Маслін, Д. Мендельсон, С. Захарек, Е. Гордон), вдалися до сатири, іронії й гумористичної форми оповіді, особливо якщо взяти до уваги те, що Нен, героїня їхнього твору, описувала досить сумні для себе події. Це і складає ефективну комбінацію твору: “Щоденники няні” є гумористичним романом, але водночас він доволі сумний [13]: Нен висміює спосіб життя родини Х., але водночас вона страждає від того, як жорстко вони із нею поводяться.

Наративний аспект у романі І. Роздобудько “Останній діамант міледі” реалізується за допомогою як монологічної, так і діалогічної форми оповіді, які тісно переплетені в сюжетному розгортанні подій. Особливо яскраво це видно із монологу чоловіка однієї з головних героїнь Макса, викладеного ним у вигляді манускрипту, який читала Влада [9, с. 31], сестра його дружини Жанна. Авторка ніби від свого імені розповідає про пригоди своїх протагоністів, описуючи думки, роздуми або подаючи описи пейзажів. На відміну від української письменниці, Е. МакЛафлін та Н. Краус створили роман у вигляді комбінації ліричного монологу Нен (дівчини студентки, яка знаходиться у пошуках роботи) і діалогічної форми оповіді від її особи. Нен виступає у романі автором-моралістом і критиком заможних жінок з Манхеттену, які не бажають займатися вихованням своїх дітей, працювати і ставитися з повагою до інших осіб.

У вирі подій у романі української письменниці діалоги, розмови та розповіді героїв емоційно насичені (“О, жінко!” [9, с. 90], “Дияволиця!” [9, с. 7], “Жінкам потрібні лише гроші!” [9, с. 111], “... яка дівочка!” [9, с. 106], “Я вчора познайомився з такою жінкою! <...> А головне – із нею можна роз-мов-ляти!” [9, с. 107]), адже саме така емоційність і виступає головною ознакою романтичності текстової лінії, де стилістика домінує над культурною рацією [2, с. 45]. З наведених вище прикладів видно, що авторка приділяє достатньо уваги проблемі сприйняття чоловіком жінки

як об’єкту чоловічих прагнень, лише тіло, що яке може дати насолоду [1, 318]. І хоча “жіноча сексуальність у жіночій українській літературі товаром не стала” [5, 244], але І. Роздобудько в “Останньому діаманті міледі” на прикладі саме опису зовнішності та контрастності головних героїнь Жанни та Влади демонструє внутрішню силу жінки. На протигагу феміністичної реінтерпретації образу жорстокої міледі в романі А. Дюма “Три мушкетери”, виступає образ ніжної Жанни – втілення людських чеснот. Незважаючи на те, що на початку твору Жанна виступала як втілення жіночої сильної натури, вона не змогла протистояти чоловічій четвірці, помста яким стала сенсом її життя: вона будь-якою ціною жадала змусити викрадачів роману у її чоловіка Макса заплатити за свій вчинок. У змалюванні жорстокої четвірки друзів-викрадачів (Жан Дартов, Семен Атонесов, Вадим Портянко, Ярик Араменко) І.Роздобудько також вдалася до методу реінтерпретації. В цих образах простежується подібність до героїв А. Дюма в романі “Три мушкетери”, але й вбачається елемент сатиричного пафосу: усі вони несправедливо володіли земними благами, але жоден з них не був їх вартий. Їх жадібність, ворожість, хитрість та зневажливе ставлення до жінок виявилися для них фатальними.

Героїня-феміністка Нен [14, 202] у романі “Щоденники няні” любить дітей і вже мала досвід роботи нянею в інших заможних родинах Нью Йорка. Вона розповідає історію про свою роботу нянькою в родині Х. з престижного району Верхній Іст Сайд на Манхеттені. Американські письменниці, які в минулому також працювали няньками, створили історію, використовуючи свій власний досвід.

Що стосується американського втілення сучасного феміністичного дискурсу, то Е. МакЛафлін та Н. Краус підкреслено “дозволяють” своєму протагоністу Нен досить часто вживати ненормативну лексику: “Лайно!” [8, с. 21], “Фігово!” [8, с. 23], “От чорт!” [8, с. 24], “Мудаки!” [8, с. 37], “Спесиві жлоби” [8, с. 37] тощо. В цьому випадку також можна говорити про емоційну насиченість мови головної героїні, але як зазначала В. Соланс щодо концепції екстремального фемінізму: “Коли справжні, не скалічені загальноприйнятими нормами поведінки жінки залишаються самими собою, там утворюється дивовижне мікросуспільство” [4, с. 269]. Авторки зобразили Нен правдивою, емоційною, співчутливою та відкритою, тобто справжньою, без приховування рис власного характеру або емоцій. Вона також дуже обережні у зображенні своєї героїні Нен: не дивлячись на те, що та постійно розповідає своїм друзям і родичам про труднощі на роботі, вона не виглядає слабкою дівчиною, яка має потребу жалітися іншим [11]. Навпаки, письменниці змальовують Нен критично піддаючи сумніву правильність піклування про дітей матерів з великими статками: “Як доросла інтелігентна жінка перетворюється на когось, чие стерильне королівство зводиться до шкафчиків для білизни, розташова-

них в алфавітному порядку та заміників молока? Де ж місце для дитини? ” [8, с. 8]. Цим самим Е. МакЛафлін та Н. Краус порушують проблему материнства в США. Ця проблема подається різнопланово. По-перше, висвітлюється проблема піклування про дітей саме матір'ю більше, ніж батьком. По-друге, сучасна заможна жінка в Америці намагається, в свою чергу, “зкинути” процес догляду й виховання дитини на інших менш забезпечених жінок, для яких робота не є способом самореалізації, а необхідною умовою для виживання. І якщо змушена заробляти гроші власною працею Нен виступає протагоністом в романі, то саме антагоністами представлені її роботодавець міс Х. (вільна від роботи шанувальниця дорогих брендів, найбільш активною діяльністю якої є імітація власної значимості) і містер Х. (впливовий інвестиційний банкір, який проводить дуже мало часу вдома з родиною). Міс Х. вбачає в своєму синаві Гресерові лише аксесуар, але не вважає за потрібне приділяти йому свій час, якого в неї багато. Все її життя зводиться до дорогого одягу і піклування про власний авторитет в очах обслуговуючого персоналу, який вона завжди принижує. Але те саме відбувається в її відносинах із чоловіком. Відчуючи фінансову залежність своєї дружини від нього, він ігнорує її, зраджує з іншими жінками й замість того, щоб більше часу проводити з родиною, шукає інші розваги для себе. І якщо залежна від його грошей дружина намагається робити йому зауваження, він одразу знає, як її вгамувати: “Я, не турбуючись про себе, як останній ідіот стирчу на роботі по вісімдесят годин на тиждень, ламаю мізки, щоб ти сиділа тут у своїх жемчугах, зі своїми шторами по вісімсот доларів та “благодійною діяльністю” і ще допитувалася як я проводжу свій час? ” [8, с. 103].

Але чоловічі персонажі Е. МакЛафлін та Н. Краус не усі представлені в негативному світлі. Хлопець Нен на ім'я Г.С., який мешкає в тому самому будинку, що і родина Х., завжди намагається надати усіляку підтримку своїй дівчині. Він добре виглядає, розумний, намагається досягти чогось у своєму житті і дуже уважний до своєї дівчини. Але письменниці разом з цими позитивними рисами додали ще одну – “фемінізованість”. По-перше, хлопець досить тривалий час не міг запросити на побачення Нен, хоча вони відверто подобались один одному. А, по-друге, коли вони разом знаходились у барі і зустріли п'яних однокурсників Г.С. і почали ображати Нен, дозволяючи образливі жарти стосовно її роботи нянькою, рішучий опір вони отримали саме від неї: “Ждаєте дізнатися, якими бувають татусі? Такими самими, якими ви станете за два роки. І вони сплять із нянями. Але не сплять з дружинами. І, взагалі, ні з ким. Тому що робляться товстими, лисими, втрачають апетит та багато п'ють. Тому що так треба. Тому що так вони повинні. Не по бажанню. Так що, розважайтесь, хлопці. Поки ще можете.” [8, с. 36]. При цьому Г.С. лише промовчав і при наступних зустрічах лише виправдовувався.

У романі “Останній діамант міледі” позитивним чоловічим персонажем виступає Макс – чоловік Жанни, але його образ також уособлює “фемінізований” тип чоловіка І. Роздобудько [3, с. 60]. Макс був головою родини, але втратив розум та силу для подальшої боротьби за себе і свою родину після викрадення його роману й друкування його під чужим ім’ям. І саме в цей момент, коли Жанна зникла, а Макс втратив здоровий глузд, на головні позиції несподівано вийшла Влада – колись домогосподарка із нереалізованим життєвим потенціалом і принесена собою ж в жертву заради добробуту своїх родичів. “Останній діамант міледі” демонструє непереможність жіночого начала у зіставленні “чоловік – жінка”, що й є основною проблемою роману [2, с. 48]. Влада – сильна, вольова і рішуча, шукає спокій в житті, а її сестра Жанна, яка з самого початку виступала у ролі сильної та досить успішної з точки зору соціуму жінки – навпаки, ніжна постать, яка так само, як і Макс, відступає при появі труднощів. “Сильна жінка” у Роздобудько Влада опікується слабкою Жанною. На прикладі сестер авторка протиставляє два різні типи жінок: сильну та слабку, сильну та “жінку-метелика”, радянську та гламурну [3, с. 60]. За допомогою такої бінарної опозиції І.Роздобудько порушує питання про те, яка ж з двох сестер сильніша, що в свою чергу переростає в більш глибоке питання: в чому сила жінки? Змальовуючи та протиставляючи Владу і Жанну, І.Роздобудько, як і американські письменниці, представляє концепт материнства: відповідальність переходить від одного персонажу до другого і до цього прив’язані родинні зв’язки та почуття [3, с. 59].

Так само, як і І. Роздобудько, МакЛафлін та Н. Краус порушують питання: хто така “сильна жінка”? Письменниці представляють декілька таких образів у романі. В першу чергу, образ пихатої міс Х. протиставляється образам її працьовитих служниць. “Безпорадна” міс Х. посеред ночі викликала до себе прибиральницю Конні (яка змушена була добиратися з віддаленого Нью Йоркського району Бронксу до елітного Манхеттену і залишити своїх власних дітей вночі ночі із сестрою). Міс Х. хотіла, щоб Конні посиділа з її сином Греєром, адже сама вона вважала себе в поганому для цього стані: переживала через те, що її чоловік містер Х. збрехав щодо свого відрядження і не приїхав святкувати з нею День закоханих [8, с. 86-87]. По-друге, це порівняння міс Цукерман (заможної подруги міс Х.) та Сайми (няня із Сан Сальвадора), яка мала кваліфікацію інженера і працювала на родину Х., виявляючи при цьому дивовижне терпіння і внутрішню силу [8, с. 93] Наступна опозиція це міс Х. і няня Нен, яка виховувала сина міс Х. неначе свого власного. Окрім роботи нянькою Нен виконувала тисячі усіляких доручень різного характеру і, при цьому, навчалася в коледжі, сама будувала своє життя, не залежачи ні від кого.

Ще одним прикладом залежності жінки від чоловіка є зустріч колиш-

ніх однокласниць подруг Нен і Сари із Александрою і Ленглі. Першим питанням, яке задали дівчата, було, чи знайшли вони чоловіків [8, с. 71]. Авторки зобразили Александру і Ленглі дівчатами, які знаються лише на примітивних речах, таких як шикарні прогулянки або модні журнали. Вони хотіли лише одного: слідувати за своїми чоловіками. Натомість, Нен поділилася своїми планами відкрити школу для позашкільного навчання, для того, щоб зосередитися на дитячій творчості, як на засобі самовираження. Це не викликало жодних емоцій у дівчат і Нен помітила, що вони її просто не розуміють. Нен лише зазначила: “На мене дивляться дві пари порожніх очей” [8, с. 72]. Для того, щоб хоч чимось зачепити Олександру і Ленглі, Сара сказала, що працюватиме в модному журналі для жінок. Як і очікувала Сара, дівчата почали радісно “верещати” [8, с. 72]. При цьому авторки продемонстрували розумову перевагу саме незалежних від чоловіків Нен та її подруги Сари.

На сьогоднішній день українка І. Роздобудько і американки Е. МакЛафлін та Н. Краус відомі як у своїй країні, так і за її межами. Вони представляють сучасну українську (І. Роздобудько) і американську (Е. МакЛафлін та Н. Краус) масову літературу і вдало порушують у своїх творах серйозну тематику і проблематику. Це може бути підтверджено зіставленням поезики і проблематики феміністичного дискурсу на прикладі популярних романів “Останній діамант міледі” і “Щоденники няні”. Внаслідок проведеного порівняльного дослідження на різних поетикальних рівнях, а саме наративному і тематично-проблематичному, можна зробити висновки про те, що відома сучасна українська письменниця в романі, працюючи в полеміко-пригодницькому жанрі, вдалася до методу реінтерпретації історії міледі, Д’Артан’яна і трьох мушкетерів з відомого роману А. Дюма “Три мушкетери”. Що стосується Е. МакЛафлін та Н. Краус, то вони вдалися при створенні роману до гумористичної форми зображення героїв і подій, при цьому низка дослідників і літературних критиків відносять його також й до сатиричного. Кожен з персонажів І. Роздобудько має свій власний внутрішній біль і глибокий театр душевних переживань. Вони не можуть бути щасливими і в цьому виявляється трагічність їх долі. Те саме можна зазначити й про героїв Е. МакЛафлін та Н. Краус: як протагоніст, так і антагоніст вважають себе нещасними і кожен переживає власні проблеми і несправедливість по відношенню до нього.

Для образів роману І. Роздобудько “Останній діамант міледі” характерним є протистояння “жінка – чоловік”, що і складає сюжетну лінію твору: сильна жінка – слабкий чоловік. Таке ж протистояння присутнє в творі “Щоденники няні”, але в більшій мірі до нього додається протистояння жінок з різними життєвими укладами, недостатками й відношенням до материнства. Ще однією особливістю роману “Останній діамант міледі” є те, що авторка торкається теми чоловічого сприйняття жінки лише

як об’єкту для отримання задоволення. Е. МакЛафлін та Н. Краус також піднімають це питання, але лише для того, щоб на цьому тлі зобразити контраст “сильна жінка” – “слабкий чоловік”.

Таким чином, письменниці І. Роздобудько в романі “Останній діамант міледі” і Е. МакЛафлін та Н. Краус в “Щоденниках няні”, представили національні концепти вираження феміністичного дискурсу в своїх творах, які, окрім цього, містять тематичне і проблематичне навантаження, що й виражається в їх поезиці.

Література:

1. Агеєва В. Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму. / В. Агеєва. – К. : Факт, 2008. – 360 с.

2. Голобородько Я. Українська fashion- література (Тексти і цінності Ірен Роздобудько). / Я. Голобородько // Вісник Національної академії наук України / Есей. – 2010. – № 1. – С. 44-50.

3. Джуґастрянська Ю. Ірен Роздобудько: коли жінка – поет. / Ю. Джуґастрянська // Дивослово. – 2009. – № 1. – С. 59-61.

4. Загурська Н. От “порядної львівської пані” до “bitches get everything”: гендерные стратегии в современной украинской литературе / Н. Загурська // Гендерные исследования. – 2007. – № 15. – С. 256-271.

5. Загурська Н. Политическое воображаемое гендерных исследований в бывшем СССР: взгляды изнутри, снаружи и со стороны. Круглый стол // Гендерные исследования. – № 15. – 2007. – С. 8.

6. Льюн И. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научно-го мифа. / И. Ильин. – М. : Интрада, 1998. – 255 с.

7. Качак Т. Сучасна українська дитяча література: аспекти гендерної інтерпретації / Т. Качак // Ключ / Дослідження дитячої літератури: сучасні інтерпретаційні стратегії. Випуск XX. – 2010. – С. 425-437.

8. Краус Н., Маклохлин Е. Щоденники няні./ Переклад з англ. Перцевої Т. Н. Краус, Е. Маклохлин. – М. : АСТ Люкс, 2004. – 164 с.

9. Роздобудько І. Останній діамант міледі. / І. Роздобудько. – Харків : Фоліо, 2010. – 222 с.

10. Філоненко С. Термін “жіноча проза” як проблема літературознавства /С.Філоненко // http://bdpu.org/philological_faculty/Ukr-zarub_lit/s_filonen/index.html?searchterm

11. Bloomstran Shannon. The Nanny Diaries.// S.Bloomstran/ http://www.mostlyfiction.com/humor/mclaughlin_kraus.htm

12. Donahue Deirdre. “Nanny” knocks rich and famous on their funnies.// D.Donahue / <http://www.usatoday.com/life/books/2002/2002-03-14-nanny-diaries-review.htm>

13. Maslin Janet. The Walls May Not Have Ears, But the Nanny Does.// J.Maslin / <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=990DE4DA1F31F937A35750C0A9649C8B63>

14. Westmoreland Kalene. Interior Revolutions: Doing Domesticity, Advocating Feminism In Contemporary American Fiction: A dissertation, PhD: May 2006 / K.Westmoreland. – 2006, Tarleton State University. – Tarleton, 2006. – 245 p.